

B'nai B'rith World Center - Jerusalem
המרכז העולמי של בני ברית - ירושלים

קרן קיימת לישראל
KKL - JNF

אוטו קומוי

נשיא הפדרציה הציונית בהונגריה
יו"ר "ועד העזרה וההצלה" ומנהל מחלקה A
ב"צלב האדום" הבינלאומי בבודפשט

(1892 עד 1945) בודפשט, הונגריה

מבוא

בשלהי מלחמת העולם השנייה, החל מכיבוש הונגריה על ידי כוחות גרמניה הנאצית ב-19 במרס 1944 ועד לשחרור פשט (הגדה המזרחית של העיר בודפשט), בידי הצבא האדום של ברית המועצות, ב-18 בינואר 1945, רצחו הגרמנים ועוזריהם ההונגרים כ-600,000 מתוך כמיליון יהודים שחיו בהונגריה. בתוך הקלחת הזאת ולפניה פעלה התנועה הציונית בהונגריה, ובראשה נשיא הפדרציה הציונית אוטו קומוי (Otto Komoly), בסיוע חברי תנועות הנוער החלוציות, כדי להציל יהודים. על כך שילם קומוי בחייו, כאשר נחטף ונרצח על ידי שליחי המשטר הפאשיסטי של "צלב החץ", כשבועיים לפני השחרור. כיו"ר "ועד העזרה וההצלה" של יהודי הונגריה וכמנהל אגף A ב"צלב האדום" הבינלאומי בהונגריה, והודות לקשריו הענפים בקרב ההנהגה הפוליטית ההונגרית, בלט קומוי כדמות המרכזית בפעולות ההצלה בבודפשט, בזמן רדיפת היהודים על ידי הנאצים ועל ידי "צלב החץ". בכך רשם פרק מרשים בתולדות הסולידריות היהודית לדורותיה.

תקציר

אוטו קומוי היה נשיא הפדרציה הציונית בהונגריה בתקופת מלחמת העולם השנייה ויו"ר "ועד העזרה וההצלה בבודפשט", שפעל באופן מחתרתי. הוועד היה מוקד לפעולות הצלה מגוונות. משנת 1940 ועד לרציחתו, בתחילת 1945, מילא קומוי תפקיד היסטורי מכריע בשם התנועה הציונית בהונגריה בפעולות עזרה והצלה. לאחר הפלישה הגרמנית להונגריה, במרס 1944, התמנה קומוי גם כמנהל מחלקה A בנציגות "הצלב האדום" הבינלאומי בבודפשט, שהיה אחראי להצלת ילדים יהודים. קומוי היה הנציג של הקהילה היהודית בהונגריה וקיים קשרים עם גורמים מתונים בממשל ההונגרי ועם נציגויות דיפלומטיות ניטרליות שפעלו בבודפשט, לקראת סוף המלחמה, להצלת יהודים. אף שיכול היה לצאת מהונגריה ברכבת של "ועד העזרה וההצלה" ("רכבת קסטנר") ולהציל עצמו, החליט קומוי במודע להישאר בבודפשט ולהמשיך לפעול להצלת יהודים על אף הסכנות האורבות. גולת הכותרת של פעילותו הייתה הקמתם של 52 בתי ילדים והפעלתם בסיוע חברי התנועות הציוניות החלוציות. בבתים אלה מצאו מקלט יותר מ-5,000 ילדים ו-600 מורים ואנשי צוות, שניצלו עקב חסות "הצלב האדום" שנפרסה עליהם ביוזמתו. מחלקה A ובתי הילדים שימשו גם מוקד לחלוקת אלפי תעודות חסות ("שופס") מזויפות, שהוכנו על ידי תנועות הנוער החלוציות שבמחתרת. קומוי היה אחראי על פריסת חסות "הצלב האדום" הבינלאומי על בתי חולים ומרפאות, שפעלו עוד לפני המלחמה בהנהלת הקהילה היהודית. רופאים ואחיות יהודים, שהועסקו בבתי חולים אלה, ניצלו בזכות חסות זו.

קומיו פעל ללא לאות בשלושה מישורים נוספים:

1. תמך בהברחת יהודים מהונגריה לארץ ישראל דרך רומניה ואיסטנבול, בסיוע חברי תנועות הנוער הציוניות החלוציות. פעילות זו הייתה כרוכה בסכנה היות והמוברחים היו לרוב יהודים פליטים וחסרי נתינות אשר החוק אסר להושיט להם סיוע. הוא יזם פעילות מחתרתית לסייע ליהודים אלה.
2. ניהל משא ומתן עם גורמים מתונים בממשל ההונגרי ועם מנהיגי המחתרת הפוליטית במטרה למנוע גירוש יהודים למחנות ההשמדה וכן ניהל משא ומתן עם נציגי השגרירויות הניטרליות למתן תעודות חסות ליהודים.
3. היה מעורב במו"מ עם הגרמנים, שאפשר את יציאתם של 1,684 יהודים למדינות ניטרליות ברכבת שיצאה בחסות "ועד העזרה וההצלה" ("רכבת קסטנר").

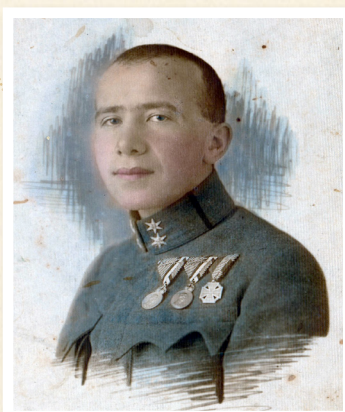
א. השנים הראשונות

אוטו קומיו (Otto Komoly) - ובשמו המקורי נתן זאב כהן (Kohn) - נולד בבודפשט ב-26 במרס 1892. אביו, דוד כהן, היה סוחר אמיד ויהודי מתבולל אשר שינה את דפוסי חייו והשקפתו בסוף המאה ה-19, בהשפעת הרעיון הציוני של תיאודור הרצל. דוד כהן היה לאחד מראשוני חסידיו של הרצל בהונגריה, נבחר לשמש נשיא הפדרציה הציונית שם, ואף השתתף בכמה מהקונגרסים הציוניים הראשונים. ששת ילדי המשפחה - ואוטו הבכור בראשם - התחנכו על ברכי המסורת היהודית וברוח הרעיונות החדשים של הרצל. הם נשלחו לבית ספר עממי יהודי ובמהלך לימודיהם התיכונים השלימו את השכלתם היהודית במסגרת תלמוד תורה, בשעות אחר הצהריים.

ב. תלמיד תיכון וחייל

אוטו קומיו (שני משמאל) עם חברים לנשק

אוטו קומיו כקצין צעיר, מעוטר באותות גבורה

בעודו חניך בית הספר, היה קומיו חבר פעיל בתנועת הנוער הציונית "עבריה". בהיותו בן 15 בלבד החל לבצע את התרגום הראשון מגרמנית להונגרית של ספרו פורץ הדרך של הרצל "אלטניולנד" (התרגום יצא לאור בשנת 1916 ביוזמת אביו, בזמן שאוטו היה חייל וללא ידיעתו). עם סיום לימודיו התיכונים פנה אוטו קומיו ללימודי הנדסה בטכניון של בודפשט והצטרף לארגון

הסטודנטים הציוני "מכביאָה". בפרוץ מלחמת העולם הראשונה קומיו התגייס לצבא הקיסרות האוסטו-הונגרית ועבר קורס קצינים. הוא נפצע במהלך הקרבות בחזית ההונגרית והשתחרר כקצין עטור אותות גבורה, אף שנמנע ממנו תואר הכבוד "גיבור" בגלל שמו היהודי.

ג. אדם צעיר

בהשפעת הצהרת בלפור משנת 1917, פרסם אוטו קומיו ב-1919 יצירת הגות ציונית בשם "עתידו של העם היהודי", שבה פרס את דעתו, כי עתיד העם היהודי יובטח אך ורק על ידי קיום לאומי ומדיני עצמאי בארץ ישראל. הוא סיים את לימודי ההנדסה, קיבל תואר מהנדס ועסק בעיקר בתכנון קונסטרוקציות מבטון מזויין (טכנולוגיה מודרנית באותם ימים). משנת 1920 עבד קומיו כמהנדס ברשת הרכבות בצפון יוגוסלביה (קרואטיה כיום), שם חיה בחירת לבו, לילה, בת למשפחה יהודית-קרואטית. הם נישאו ונולדה להם בתם לאה. בסביבה הרחוקה מחיים יהודיים היה השם העברי

שנתנו לבתם מעשה חריג, אפילו משהו שבהעזה. על אף גילו הצעיר קומי הגיע למעמד של מהנדס ראשי, אך המשפחה הצעירה לא הסתגלה לחיים ביוגוסלביה, לניתוק מן החיים המקצועיים ומהפעילות הציונית בבודפשט ובשנת 1924 שבו להונגריה.

אוטו ורעייתו הטריה לילה, 1920

עם חזרתו לבודפשט איבד קומי את כל כספו בהשקעה בלתי מוצלחת ונאלץ לבסס מחדש את מעמדו המקצועי. הוא פנה לפעילות ציונית, שחסרה לו ביוגוסלביה, הרבה לפרסם מאמרים בכתבי עת ציוניים ולשאת הרצאות בחוגי התנועה הציונית. פעילותו זו זיכתה אותו בחברות בוועד הפועל של ציוני הונגריה, ואחרי כן בנשיאות הפדרציה הציונית. קומי מעולם לא קיבל תמורה כספית עבור פעילותו הציונית, אפילו לא החזר הוצאות. יתרה מזאת, הוא לא היסס להפריש חלק ניכר משכרו לקיומן ולקידומן של פעולות התנועה והקרנות הלאומיים (קרן קיימת וקרן היסוד). בתקופה זו היה קומי שותף לבניית בניין ציבור רבים - ברוב המקרים בלי ציון שמו היהודי - כולל

גורד השחקים הראשון בבודפשט.

לאחר מות אביהם, שינו אוטו ושני אחיו, ב-1932, את שם המשפחה מכהן לשם ההונגרי "קומי" (שמשמעותו בהונגרית "רציני"). זאת, משום שהיה ברור, כי בגלל שמו היהודי הוא נדחה פעם אחר פעם משרדים, אפילו לפני שהתקבל לראיון, דבר שלא קרה אף לא פעם אחת לאחר ששינה את שמו. ב-1933 פרסם קומי ספר "כיצד נבנה ביתי" - ספר ייעוץ לבוני בניינים, וב-1935 הועלה לדרגת סרן במילואים (כהוקרה על הישגים מעל למצופה בעת המלחמה). דרגתו הצבאית פתחה בפניו שערים רבים והקנתה לו מעמד חברתי וקשרי ידידות עם ראשי המדינה, קשרים שאותם עתיד היה לנצל לצורך הצלת אחיו. הצטיינותו בצבא גם עתידה לפטור אותו מן ההגבלות שהוטלו על יהודי הונגריה בשנת 1938 ומהצורך לענוד טלאי צהוב. אלה הקלו מאוד על פעילויות ההצלה שלו.

אוטו קומי ובתו לאה בת השנתיים, 1923

ד. יחסה של הונגריה ליהודים בתחילת מלחמת העולם השנייה

אף שהייתה אחת ממדינות הציר, שחייליה לחמו לצד צבא גרמניה הנאצית, הונגריה ניהלה מדיניות עצמאית בקשר ליחסה לפליטים וליהודים במשך רוב שנות מלחמת העולם השנייה. כך אירע, שבודפשט הייתה למרכז הפעולות להצלת יהודים משטחי הכיבוש הגרמני והתרכזו בה כמיליון יהודים מקומיים (בעלי אזרחות ונטולי אזרחות) וכ-25,000 פליטים, שמצאו בה מקלט במשך שנות המלחמה. בעלי הנתונים ההונגריים חיו, בדרך כלל, חיי חרות, אף שהגזירות האנטישמיות שהוטלו ב-1938 ערערו את הבסיס הכלכלי של אלפי משפחות יהודיות. כמו כן, גברים בגילאי 21 עד 45 גויסו לעבודות כפייה וכן התרחשו התנגשויות ספורדיות בידי נוער "צלב החץ". לעומתם, 15 עד 20 אלף יהודים "חסרי אזרחות" נרדפו וגורשו לאזור קומיניץ-פודולסק בפולין ונרצחו שם ביולי 1941, באחת הפעולות הראשונות של רצח המוני שהגרמנים ביצעו.

בדפשט הייתה גם מוקד לידיעות על המתרחש באירופה הכבושה, שהגיעו אל ועד ההצלה והועברו לקושטא (איסטנבול) בטורקיה ולשווייץ ומשם לעולם החופשי.

ה. קומוי נבחר לראשות הפדרציה הציונית

אוטו קומוי מעוטר באותות גבורה ממלחמת
עולם הראשונה - 1940

בעיצומה של מלחמת העולם, שהתרגשה בארצות השכנות, והפעלת הגזירות נגד היהודים, נבחר קומוי נגד רצונו, במרס 1940, לנשיא משותף של הפדרציה הציונית בהונגריה, והחל מ-5 בספטמבר שימש נשיא באופן מלא. בקיץ של אותה שנה אסר שר הפנים ההונגרי על קיום פעילות ציונית ברחבי המדינה והתיר אך ורק כמה פעילויות מוגבלות ומפוקחות היטב במרכז הפדרציה בבודפשט, כאשר בכל מפגש נכח שוטר. הגבלות אלו הביאו להתפטרותו של קודמו של קומוי מהתפקיד. מתוך תודעה, שפתרון בעיותיה של יהדות הונגריה נעוץ בהחדרתו ובהגשמתו של הרעיון הציוני - עלייה לארץ ישראל והקמת מדינה יהודית - קומוי סירב להשלים עם הגזירה, והוסיף לארגן פעולות ציוניות בכל רחבי הונגריה, בטענה שאלו הן פעילויות מקצועיות.

בד בבד עם פעולתו זו לא חדל מלפעול לביטול האיסור. לשם כך, כתב ופרסם ב-1942, בעיצומה של המלחמה, חיבור בן 32 עמודים בשם

"השקפת עולם ציונית: ניסיון לגיבוש המודעות היהודית החיובית". החיבור הוא ניסיון לתאר את יסודות הציונות ולהוכיח, בעזרת נימוקים לוגיים משכנעים, כי הדרך היחידה להבטחת הקיום היהודי היא הגשמת העלייה והקמת בית לאומי בארץ ישראל וכי דרך זאת תואמת את האינטרסים של המדינות האחרות. חוברת זו נשלחה לכל חברי ההסתדרות הציונית, לכל הגורמים של היהדות "הרשמית" (הלא-ציונית), ואף לאישים מרכזיים בחיים הציבוריים בהונגריה: שרי ממשלה, חברי פרלמנט, ראשי כנסיות, עורכי עיתונים ואחרים. החוברת זכתה להדים חיוביים בפרלמנט ואפילו עיתוני ארגון "צלב החץ" כתבו באהדה על השאיפות הציוניות להוציא את היהודים מהונגריה.

כמו כל ציוני, קומוי תכנן את העלייה לארץ של כל משפחתו ולכן כבר משנות ה-30 למדה כל המשפחה עברית. בסביבות שנת 1940 הוא קיבל סרטיפיקט לעלייה, אך ויתר עליו לטובת פליטים פולנים יהודים, כיוון שהם היו כבר בסכנת חיים והוא נהנה עדיין מחיים שלווים.

מאמציו הרבים לביטול גזירת ההגבלה, שהוטלה על התנועה הציונית, נשאו פרי ובדצמבר 1943 שוב הותרה הפעילות הציונית בכל רחבי הונגריה. בתקופה זו עבודתו ההתנדבותית הענפה העסיקה את קומוי במשך כל שעות היום, והוא נאלץ לעשות לפרנסת ביתו, בעבודתו כמהנדס, בשעות הלילה.

ו. פעילות הצלה טרם פלישת הגרמנים

במטרה לסייע לגל הגואה של יהודים שנמלטו להונגריה באופן בלתי חוקי מארצות שכנות, שנפלו לידי הנאצים ומשטרים פאשיסטים, ועל אף ששלטונות הונגריה אסרו על הגשת סיוע לפליטים ואף קבעו עונש מאסר ועבודת כפייה למי שיפר את האיסור, הוקם בשנת 1943 הגוף המחתרתי בשם "ועדת העזרה וההצלה בבודפשט". קומוי נבחר ליו"ר וד"ר ישראל קסטנר כמ"מ. הוועד מצא לפליטים מגורים, מחבוא ותלושי מזון וכן ארגן אותם לקראת עלייה לארץ ישראל. אף שבפעולות העזרה בתוך הונגריה השתתפו גם אנשי הקהילה הלא-ציונים, ההצלה עצמה, באמצעות הברחה לרומניה ועלייה, הייתה

חברי "וועד העזרה וההצלה בבודפשט" משמאל: אוטו קומוי, הנזי ברנד, ד"ר ישראל קסטנר, פרץ רבס וצבי גולדפרב

אוטו קומוי עם ישראל קסטנר

משימה בלעדית של הציונים. גילוי הסיוע עלול היה לסכן את קיומה של הפדרציה הציונית, שפעלה באופן נפרד מהפדרציה הציונית הרשמית, שאף היא פעלה בראשותו של אוטו קומוי ובתמיכתו.

כיו"ר הפדרציה הציונית ונציג הציונים הכלליים בוועד המנהל של המשרד הארץ ישראלי בבודפשט, קומוי נתן גיבוי והקצה כספים להעלאת הפליטים היהודים חסרי הנתינות לארץ ישראל דרך רומניה ואיסטנבול. עד לפלישת הגרמנים להונגריה ב-19 במרס 1944, התנהלה העלייה תוך עצימת עין של הרשויות בהונגריה, כאשר סרטיפיקטים שהוצאו על שמם של יהודים הונגרים הוסבו מרצון

לשמם של הפליטים חסרי הנתינות, שחייהם היו נתונים בסכנה. זאת, למרות שהחוק ההונגרי אסר על הושטת כל סיוע לאוכלוסייה זו ולמרות הגזרות הכלכליות שהקשו על חייהם של היהודים ההונגרים. היהודים העולים אף זכו לוויזה מממשלת הונגריה ועזבו את הונגריה בקבוצות מאורגנות של 20 עד 30 איש, שיצאו מבודפשט בתדירות כל שבועיים-שלושה.

לאחר הפלישה הגרמנית והפסקת כל פעילות ציונית פומבית, המשיכה העלייה במבצע חשאי שכונה "הטיול" - גניבת גבול רומניה, בסיוע חברי תנועות הנוער החלוציות, שנעזרו במבריחים מקצועיים, כאשר ליהודים סופקו תעודות מזויפות בשמות לא-יהודיים. מבצע זה נמשך עד לפרישת רומניה מהברית עם גרמניה ב-23 באוגוסט 1944 והפיכת גבול רומניה-הונגריה לגבול עוין. במהלך כל התקופה יצאו כ-15,000 יהודים מהונגריה בפעולה זו וכך ניצלו חייהם.

ז. פלישת גרמניה ורצח יהודי ערי השדה

בשנים 1942 ו-1943 ראש המדינה ההונגרי - העוצר מיקלוש הורטי (Horthy Miklós) - החל לפקפק בתלות שהונגריה פתחה בגרמנים. הוא פיטר את ראש הממשלה הפרו-גרמני בארדושי לאסלו (Bárdossy László) ומינו במקומו את קאלאי מיקלוש (Kállay Miklós) השמרן. תחתיו עשתה ממשלת הונגריה מאמצים להתקרב לבעלות הברית ואף פתחה בשיחות שלום חשאיות. בעקבות זאת, הגרמנים פלשו להונגריה ב-19 במרס 1944 וכבשו אותה. הם מינו ראש ממשלה קיצוני חדש סטוייאי דומה (Döme Sztójay), שהכריז כי יש לפתור בראש ובראשונה את הבעיה היהודית. החל מ-29 במרס הוציאה ממשלת סטוייאי שורה של צווים אנטי-יהודיים: היהודים סומנו מיד בטלאי צהוב, רכושם הוחרם וננקטו צעדים לבידולם מהאוכלוסייה הכללית לשם השמדתם. הגרמנים ערכו כמה וכמה פעולות הסחה והרגעה כדי למנוע חרדה, הסתערות על הבנקים וניסיונות של בריחה המונית.

על פי הוראת הגסטאפו, בתמיכת ממשלת סטוייאי, הוקם "יודנרט" - "המועצה היהודית", בראשותו של שאמו שטרן. מעתה, הוגבל החופש של היהודים ונאסר עליהם לנסוע ממקום למקום. ה"פתרון הסופי" של יהודי הונגריה הופקד בידי קצין האס.אס. אדולף אייכמן, אשר הגיע עם כוחות הכיבוש. למחרת בואו מסר ראש הממשלה, כי האורח קיבל "יד חופשית" לטפל במיליון היהודים הנמצאים באותה עת על אדמת הונגריה. מאות קהילות יהודיות היו מפוזרות בכל רחבי המדינה וחסולן הצריך ארגון מדוקדק ושקט.

החוגים הרחבים של היהדות האמינו לתחבולות של אייכמן ועוזריו ושמעו להוראות להישאר בבתייהם גם כאשר נדרשו לשאת את הטלאי הצהוב. המנהיגות הציונית, בראשותו של קומוי, לא הייתה שותפה לאשליה זו והחלה לפעול להתערבות בינלאומית להצלת יהודי הונגריה. קומוי היה למרכז העצבים של עבודת ההצלה ודבר לא נעשה בלי התערבותו. על פי היומן שניהל באותם ימים - ואשר מהווה אחד מהמסמכים האוטנטיים היחידים מאותה תקופה, ששרדו את השואה - ניכר המאמץ העילאי שעשה במטרה לגייס את מלוא משאבי הכוח הגופני והנפשי שלו, כדי לקיים מגעים ענפים בכתב ובעל-פה אשר עשויים היו להביא לעיכוב בביצוע הגירוש. הפתרון ל"שאלה היהודית" של הונגריה, שהוא העלה פעם אחר פעם לפני בני שיחו, היה עלייה לארץ ישראל. האשליות בדבר כוונות הנאצים נתבדו

במהרה כאשר החל גרוש היהודים, ותחילה מערי השדה. עד לאמצע חודש מאי 1944, ובסיוע המלא של כוחות המשמר (הג'נדרמריה) והמשטרה ושל הפקידות ההונגרית, רוכזו כחצי מיליון יהודים בערי השדה שבהונגריה בגטאות לקראת גירוש והשמדה ונגזל רכושם (ריכוזם של יהודי בודפשט נדחה לשלב מאוחר יותר). ב-15 במאי החל שילוחם של היהודים מערי השדה לאושוויץ. התקדמותו של הצבא האדום אל עבר גבולות הונגריה הביאה את הגרמנים להאיץ את השמדת היהודים בכל השטחים שעוד נותרו בידם. בתוך שישה שבועות בלבד גורשו לאושוויץ כ-450,000 יהודים מערי השדה ב-147 משלוחים (טרנספורטים). עם סיום המשלוחים, ביולי 1944, לא היו עוד יהודים בהונגריה מחוץ לאזור בודפשט, שם חיו עדיין כ-300,000 יהודים, שרוכזו באמצע יוני 1944 ב-2,100 בתים, שסומנו בטלאי צהוב על מנת לפנות דירות להונגרים שדירותיהן ניזוקו מהפצצות בעלות הברית. כ-150,000 יהודים היו במחנות עבודת כפייה.

ח. הניסיון של הונגריה להתנתק מגרמניה

בחודש יולי 1944 המצב בחזיתות במערב ובמזרח, הצלחת הנחיתה של צבא ארצות הברית ובנות הברית בנורמנדי והתקדמות הרוסים בהרי הקרפטים לכיוון הונגריה, בישרו על כישלונה הקרב של גרמניה הנאצית. בעקבות כך, בנוסף ללחץ בינלאומי מנשיא ארצות הברית רוזוולט, ממלך שוודיה גוסטב ומהאפיפיור פיוס ה-12, הגיע העוצר הורטי למסקנה, כי על מנת לשמר את סיכוייה של הונגריה לשיתוף פעולה עתידי עם בעלות הברית ולהשתחרר מלפיתתה של גרמניה הנאצית, יש להפסיק את השמדת היהודים. ואמנם, בתקופה שבין יולי לספטמבר 1944 - במהלכה הורטי גם מינה את הגנרל הפטריטס ההונגרי לאקאטוש גיזה (Lakatos Géza) כראש ממשלה - חדלה ההשמדה. ב-15 באוקטובר 1944 הורטי הודיע, שהוא מבקש הפסקת אש ועמד על סף הודעה, כי הונגריה פורשת מן המלחמה לצד גרמניה ומעבירה את תמיכתה לבעלות הברית. באותו יום הנאצים חטפו את בנו של הורטי, הדיחו אותו מתפקידו כראש המדינה, הגלו אותו לגרמניה ומינו את הפשיסט האנטישמי פרנץ סלאשי, ראש מפלגת "צלב החץ", לראש הממשלה החדש ולמעשה לשליט הבלעדי במדינה. לאחר שה"וודנרט" (המועצה היהודית) אורגן מחדש, בעקבות עליית "צלב החץ" לשלטון, הסכים קומוי לשמש כחבר בו (קודם לכך, הוא התנגד להתמנות כחבר בגוף זה, בטענה שפעילותו לא תשרת את האינטרס היהודי). קומוי המשיך ואף הגביר את פעילותו הקדחתנית בתקופה זו (אוקטובר ונובמבר 1944). למרות אבידות אישיות קשות: אחותו הצעירה, אלבירה, התאבדה, גיסתו נשלחה לצעדת מוות וודדתו נפטרה בבית החולים היהודי המרכזי. בתקופה זו חייו היו נתונים בסכנה והוא נאלץ לישון מחוץ לביתו, באחד ממושרדיו או אצל חברים.

עם עלייתו של סלאשי לשלטון החל מסע טרור נורא על ידי אנשי "צלב החץ" נגד יהודי בודפשט, שכלל אונס, עינויים ורצח. אלפי יהודים נרצחו ברחוב והושלכו אל נהר הדנובה אשר האדים מדם. אף שהניסיון לחדש את המשלוח של יהודים לאושוויץ כשל עקב הידרדרות היכולות של גרמניה הנאצית לשנע אנשים, כ-50,000 יהודים נשלחו למצעדי מוות לאוסטריה ונוספים נשלחו לעבודת כפייה. כ-70,000 היהודים שנותרו בחיים רוכזו בגטו בבודפשט, בחודש דצמבר 1944, בתנאים קשים.

ט. פעולות הצלה לאחר הפלישה הגרמנית

במהלך כל התהפוכות האלה המשיך אוטו קומוי לפעול להצלת יהודים ועשה זאת באמצעים שונים:

א. מו"מ מדיני

עם הכיבוש הגרמני, עברה פעילות ההצלה לפסים של משא ומתן עם הנאצים ("הקו הגרמני") - שעליו הופקד ברנד ולאחר שליחותו קסטנר - ועם גורמים מתונים בהנהגה ההונגרית ("הקו ההונגרי") - בהנהגת קומוי. קומוי תיאר, עד לגבול מסוים, את פעילותה של קבוצה שמנתה לפחות 15 אנשים נוספים בקו זה או אחר. קומוי היה המנהיג היהודי הבולט בזירה המדינית ההונגרית-יהודית והנציג המובהק של יהדות הונגריה, ועל כן היה השותף העיקרי של גורמי ממשל מתונים ושל נציגי המחתרת הפוליטית, אשר קיימו איתו דיונים על דרכים להצלת היהודים. אלה כל כך

התרשמו מאישיותו, שהוצע דווקא לקומי לשמש שר בלי תיק בממשלה קצרת הימים של הגנרל לקאטוש (אוגוסט-אוקטובר 1944), כדי שייצג את היהודים ואף כדי לייצג את האינטרסים הפוליטיים של הונגריה בזירה הדיפלומטית. קומי דחה את ההצעה בטענה, שחברותו של יהודי בממשלה לא תשרת את האינטרסים ההונגריים או היהודיים. המטרה העיקרית של שיחות קומי עם אישים פוליטיים, צבאיים ואנשי ז'נדרמריה, לפעמים עד עשרה מפגשים ביום אחד, הייתה מניעת פיזור יהודי בודפשט ברחבי המדינה או גירושם להשמדה מחוץ לגבולות הונגריה. קומי גם היה איש קשר עם נציגי המדינות הניטרליות, ביניהן ספרד, שווייץ, פורטוגל, שוודיה והווליקן, אשר תרמו להצלת יהודים לקראת סוף המלחמה. לפגישות אלו הגיע לרוב ברגל, תוך חציית העיר בודפשט מצד לצד, מרחק הליכה של עד 15 קילומטר ביום. הוא גם הפעיל את נציג "הצלב האדום" הבינלאומי בבודפשט, פרידריך בורן (Fredrich Born).

ב. רכבת ההצלה

עקב התבוסות של צבא גרמניה בשדה הקרב מול צבאות ברית המועצות ובנות הברית והצורך הדחוף שלהם בצידוד, אייכמן מסר שהוא מוכן לשחרר כמיליון יהודים תמורת כמויות גדולות של משאיות, תה, סבון, קפה ומתכת. כמחווה לאלה ב"וועד העזרה וההצלה", אשר ניהלו איתו את המשא ומתן, אייכמן הביע נכונות לאפשר את יציאתם של עסקנים יהודים לארץ ניטרלית (בפעולה שנודעה לימים כ"רכבת קסטנר"). קומי היה מעורב בתפקיד הטראגי של הרכבת רשימת 1,684 היוצאים ברכבת. אף שיכול היה לצרף את עצמו ואת משפחתו לנוסעי הרכבת, החליט לא לעשות כן ושלח רק את בתו היחידה לאה. לימים, אחרי עלייתה לארץ, העידה אשתו לילה, כי לפני יציאת הרכבת, אמר לה קומי: "לעולם לא אוכל לדרך על אדמת ארץ ישראל עם ראש מורם אם אבחר עכשיו להציל את חי". ארגיש את עצמי מת מבחינה מוסרית אם אעזוב כעת את עמדותי".

ג. בתי ילדים וכתבי חסות - גולת הכותרת של פעילותו

בספטמבר 1944 מינה פרידריך בורן, נציג "הצלב האדום" הבינלאומי בהונגריה, את קומי לראש אגף A (המוכר גם בשם "מחלקת הילדים של הצלב האדום"), שהוקם על מנת להציל ילדים יהודים ומאוחר יותר אף דאג לצרכיהם של יהודי בודפשט שרוכזו בגטו. עוד לפני כן, החל מקיץ 1944 ובתנופה רבה יותר אחרי השתלטות "צלב החץ" על הונגריה ב-15 באוקטובר וניתוק השיחות הדיפלומטיות שקיים, הקים קומי 52 בתי ילדים, שבהם ניצלו כ-5,000 ילדים ו-600 מדריכים ועובדי חינוך ומנהלה. הילדים הובאו למשרדי אגף A על ידי אחים גדולים ושכנים, לאחר שהוריהם אבדו את היכולת לטפל בילדים, או שנשלחו לעבודות כפייה או בצעדת מוות לגרמניה או אוסטריה או אף שנעלמו. ילדים עזובים נוספים נאספו על ידי פעילי תנועות הנוער החלוציות מתוך בתים פרוצים ומרחוב אחרי שהוריהם כבר נעצרו. מידי שבוע היה אוטו קומי מוסר לנציג "הצלב האדום" את כתובות הבתים החדשים שהוקמו, בציון מספר הילדים ושמות אנשי הסגל. על סמך רשימות אלה ביקש בורן, נציג "הצלב האדום" - ואף קיבל - כתבי חסות ממשרד החוץ ההונגרי (ממשלת סלאשי מסרה את כתבי החסות בתקווה לזכות בהכרה דיפלומטית מממשלת שווייץ, שכן אף מדינה לא הכירה בלגיטימיות של הממשל הפאשיסטי החדש). במקרים רבים, תלו חברי הצוות את שלט "הצלב האדום" על בית המחסה עוד לפני שכתב החסות הונפק, דבר שהיה כרוך בסכנה רבה. המימון להקמת בתי המחסה לילדים הגיע מארגון הג'וינט, מהסוכנות היהודית ומיהודי בודפשט (התורמים ששרדו את השואה ועלו לארץ קיבלו החזר לכספים מהסוכנות). כל עובדי אגף A, כ-400 במספר, היו ציונים שקומי הכיר מפעילותו בפדרציה הציונית. בתוך הבתים פעלו חברי תנועות הנוער הציוניות, שדאגו להדרכה ולחינוך. על אף חסינותם הבינלאומית של בתים אלה, לא תמיד כיבדו אנשי "צלב החץ" את החסינות וידוע על מקרה אחד לפחות, שבו הם השמידו בית ילדים שלם. באופן כללי, הילדים ששוכנו בבתי מוגנים אלה זכו בתנאים טובים, שהורעו רק לקראת סוף מלחמת העולם השנייה, עם התגברות ההפצצות על בודפשט.

מחלקה A ובתי הילדים שימשו גם מוקד לחלוקת אלפי תעודות חסות ("שוצפס") מזויפים, שהוכנו על ידי תנועות הנוער החלוציות שבמחתרת. קומי היה אחראי על פריסת חסות "הצלב האדום" הבינלאומי על בתי חולים ומרפאות, שהוקמו עוד לפני המלחמה על ידי הקהילה היהודית. הועסקו בהם רופאים ואחיות יהודים אשר ניצלו בזכות חסות זו,

